



KONYA'DA NAMAZ VE ŞİVLİLİK

Dünyanın her tarafında yöresiyle sınırlı öyle yerel âdetler, oyunlar, eğlenceler, bayramlar vardır ki; bunlar kendi kendilerine, sadece çocukların veya halkın zevk ve eğlence ihtiyacından yahut hâkim olan dinin bazı kutsal günlerini veyahut velilerini, azizlerini, onlara ait herhangi bir vakiyi kutlama ve yüceltme gereğinden doğmuş şeyler sanılır. Hâlbuki öyle değildir. Bu mahalli âdetlerin, oyunların, eğlencelerin ve bayramların kökleri çok eski bir geçmişin derinlikleri içerisinde gömülüdür. Bunlar isimleri değişmiş olsa da; kökenleri İslâmiyet'ten önceki bir dine, belki Museviliğe, Hıristiyanlığa, belki de paganizme kadar dayanan birtakım inanç artıklarıdır. Meselâ bugün Hıristiyanların İsa'nın doğum günü olarak kutladıkları Noel yortusu, asla Hıristiyanlara ait bir kutlama değildir. Bu yortu, Ön Asya ve Roma İmparatorluğu topraklarının pek çok bölgesinde hâkim olan Mytraism'e ait bir bayramdır. O gece doğan da Hazret-i İsa değil, belki ilkçağda dünyanın pek çok yerinde hâkim bir ilah kabul edilen Mythrâdır.

Namaz ve şivlilik, Konya'mıza özgü -özellikle de merkezinde yoğunlaşmış- bu kabil âdetlerdendir. Namaz, büyükleri,



Ali IŞIK

özellikle de Konyalı kadınları ilgilendiren; şivlilik ise büyüklerden ziyade Konyalı çocuklara ait geleneklerdendir.

Namaz, İslâm dinince kutsal üç ayların ilk ikisi olan Recep ve Şaban aylarının Konya merkezindeki adıdır. İslâm dininde ayrıcalıklı bir zaman dilimi olan üç ayların başlangıcı olan Recep ayının, gecesi Regaip Kandili olan ilk perşembesi Konyada küçükleri büyüklerden daha

çok heyecanlandırır. Aslında toplum hayatında önemli zaman dilimlerinin pek çoğu da böyle değil midir? Mesela bayramlar?.. Büyüklerden çok çocukları sevindirip, coşturmaz mı?

Arabî takvimin beşinci ve altıncı ayları olan cemaziyelevvel ve cemaziyelahirin, günümüzde çoğu Türk insanının hayatında pek önemi kalmamıştır. Ama doğma büyüme Konyalı bu ayları çok iyi bilir ve takip eder. Zira bu ayların sonunda mübarek üç aylar başlar. Konyalı bu takvim sürecini, zamanı yaklaştıkça bir tekerleme gibi sayar:

“Cemaziyelevvel, cemaziyelahir; ilk namaz, orta namaz, ramazan...”

Konyalılarca “ilk namaz” recep, “orta namaz” da şaban ayıdır.

Cemaziyelevvel ayı girince “Namaz”a daha bir aydan fazla zaman olmasına rağmen, Konya çarşı, pazar ve evlerinde bir

hazırlıktır başlar. Hem ne harareti bir hazırlıklı..

Büyüklerimizden dinlediğimize göre günümüzden kırk elli yıl evvel, Regaip Kandili'nden birkaç gece öncesinden, geceleri akşam yemeğinden sonra, uzaktan uzağa trampet sesleri işitilmiş. Günümüzde artık bu sesleri duymuyoruz. Çünkü pek çok âdet gibi bu da tarihe mal olmuş. Yanı sıra çocuklar içgüdüsel oyun takvimlerini unuttular.

Geçmişte çocukların, göç zamanlarını hiç unutmayan göçmen kuşlar gibi, içgüdüsel bir oyun takvimleri vardı. Daha babalarının, analarının haberleri yokken, günün muhtelif zamanlarını bir içgüdü ile hissederek horozlar gibi, bu çocuklar da her sene gelmekte olan bu mevsimi, coşku ve neşesini daha bir ay öncesinden hissederler; haberleri olmayanlar da işte bu geceleri tek tük işitilmeğe başlanan trampet ve kaval seslerinden şenlik mevsiminin yaklaştığını öğrenirlermiş. O zamanlar, trampet ve kaval olmadan namaz eksik kalırmış. Hele hele fener ve "maşala"sız...

Konyalı çocukların trampetli, kavallı, fenerli Namaz âdetlerinin kökeninin Frigyalılara dayanması muhtemeldir. Zira efsaneye göre flütü ilk defa Frigya'nın yarı ilahlarından Marsyas yapmış ve bunun nasıl çalınacağını yeniyetme Olympos'a öğretmiş. Hatta bu çalgısı ile Apollo'nun lir'ine rekabet ettiği için diri diri derisi yüzülerek cezalandırılmış. Ayrıca günümüzde dahi yaşayan ve İslâmiyet'le uzaktan yakından alakası olmayan pek çok âdet ve batıl itikadın Anadolu'nun en eski halklarına irtibatlı olduğu bilinmektedir.

O günlerde trampeti, şehir merkezinin güneybatısına düşen bölgesinde, eski surun Larende Kapısı'nın az güneyinde bulunan Ölübangladı/Ölübengledi/Ölübekledi Mahallesi sakinleri yaparlardı. Bu insanlar, beyaz tenleri, çoğunlukla çilli yüzleri, kızıl saçları, değişik şiveleri ve kendi aralarında kullandıkları jargonla şehrin diğer ahalisinden ayrılırlar. Bu sakinlerin uğraştığı diğer işler de elekçilik, kalburculuk, davulculuk ve demircilik gibi mesleklerdir. Ayrıca ramazan ayında davul çalarak Konyalıları sahura kaldırmak da bunların görevlerinden-

dir. Bunlar niçin böyle ayrı bir mahallede toplanıp şehrin diğer ahalisi ile karışmazlar bilinmez. Bunların Friglerden kalma kılıç artıkları olması muhtemeldir.

İşte o zamanlar Konyalı çocuklar, Namaz'dan birkaç hafta önce, Kapı ve Aziziye camileri arasında bulunan Bulgur Tekkesi civarındaki çarşılar gider, oradan birer trampet alır, ölçsüz bir sevinç ve coşku içerisinde evlerine gelir, akşamı ipe çekerlerdi. Aceleyle yenen akşam yemeğinden sonra el yıkama gereği dahi duymadan sokağa fırlarlardı. Henüz ortalık iyice kararmadığı hâlde sokaklar bir uçtan diğer uca fenerlerle, maşallalarla donanırlar, trampet ve gelişigüzel çalınan kaval sesleriyle cınlardı.

Fener ve maşallalara gelince... Günümüzde de Namaz öncesi dükkân önlerini süsleyen körüklü, silindirik veya küresel, şerit boyalı kâğıt fenerler Konya'ya ilk kez İstanbul'dan getirilmiş. Bunlar kapatıldığı zaman tabanlarında bulunan teneke mum yatağı belirir. Mum yerleştirilip yakıldıktan sonra fenerler açılır. Oysa bundan yarım asır önceleri Konyalı kendi fenerini kendisi imal edermiş. Bazı kabiliyetli gençler yahut da eline iş yakışan anne veya babalar, bu fener yapım işini üstlenirlermiş. Yarım veya bir tabaka esericedit kâğıdı alınır, üzerine çeşitli renklerde değişik şekil ve desenlerle resimler (ki özellikle at, bir ata binmiş eli kılıçlı bir kahraman, Şah İsmail veya Aşık Kerem resimleri) yapılır, sonra önceden hazırlanmış ortası delik bir tahta yuvarlağın kenarına bir silindir teşkil edecek şekilde kitle, çiriş, hatta reçelle yapıştırılır. Bu tahtanın delik olan ortasından kamış veya değnek geçirilerek onların çukurlaştırılmış uçlarına mum takılarak işlem tamamlanır. Geçmişte fenerlere iç yağından mamul mumlar takılırmış. Bunların dipleri kırmızı ve yeşil boyalarla renklendirilmiş.

Maşalla, bir değneğin ucuna çakılmış silindirik metal bir kutudan ibaret basit bir meşaledir. İçerisine konulan kül gaza bulaşır ateşlenirdi. Alevi azaldıkça bir çöp veya metal ince bir çubukla karıştırılarak alevi tekrar kuvvetlendirilirdi. Fener ve maşallalar, trampet veya kaval çalan çocuklar dışında bütün çocuklar tarafından mutlaka edilirdi.

Trampetli, kavallı, fenerli, maşallalı çocuklarla alay düzülünce gece yarısına kadar sokakları bir curcuna kaplardı. Bu fener alayları esnasında çocukların mahalle kavgaları olmazsa olmazlardandı. En önde mehter misali trampetçi ve kavalcı çocuklar, bunların arkasında taşlı sopalı savaşçı gençler, daha arkada mahallenin bütün çocuklarından müteşekkil fenerli, maşallalı ordu ile alayı düzen bir mahalle çocukları, “Vurun ülen vuruun!” nidalarıyla komşu mahallelere akına çıkarlardı. Taşlaşmalar, yumruklaşma ve tekmeleşmeler sonucu kanyan kafalara, kan zirleyen burunlara aldırış edilmeden diğer mahalle çocuklarının zarar verilen trampet, fener ve maşallarına yahut ele geçirilmiş trampet, kaval, fener, maşalla ganimetlerine bakılırdı. Ondan sonra da gelsin abartılı kahramanlık hikâyeleri... Bu işin garip yanı, recep ayının ilk perşembe gecesi yani mübarek Regaip Kandili’nde bu kavgalar kızıdır. Zira bu gece kavgaların artık son bulacağı gecedir. Gençlerin ve çocukların bu mahalle kavgalarına zaman zaman yaşlıların da sopa ve kamalarla iştirak ettiği görülürdü. Bu gece baskınları kandil gecesine kadar her akşam değişik mahallelere olmak üzere Konya’nın bir ucundan bir ucuna kadar sürer giderdi.

Günümüzde artık pek görülmemeyen, ancak çocukluk yıllarımızda bizim de kahramanı olduğumuz taşlı sopalı mahalle saldırıları bu âdetin İslam dışına/öncesine dayandığının diğer bir göstergesidir. Çocukları sevindirici, sosyal münasebetleri geliştirici güzellikleri bir yana gerek dinî inancımız gerekse kültürümüz böyle davranışlara asla müsaade etmez.

Namaz’da Konyalı annelere ait önemli bir âdet de “bişi”dir. Bu, Müslüman-Türk insanının sosyal dayanışma hasletini gösteren Konyalı kadına özgü bir âdetti. Bişi dağıtma âdetine ülkemizin bazı yörelerinde de rastlayabilirsiniz. Ancak bu yörelerin kadınları, Konyalı kadının verdiği emeği, gösterdiği özeni sergileyemez. Zira Konyalı analar, evlerine ananevi olarak tandır ekmeği yaparlarken sade Namaz hatırına, Namaz’dan en az birkaç hafta önceden bişi saracağı yufkaları yapar hazırlar (Konyalı kadın, bişi haricinde bir de önemli davetle-

rinde misafirlerine ikram edeceği su böreği için yufka açar).

Regaip Gecesi’nin gündüzünde Konya evlerinde bir bişi telâşdır başlar. Akşamdan veya sabah erkenden üretme maya ile yoğrulan hamurlardan ufak bezeler tutulur, mangal başı ocak yahut maltızların üzerine, kulplu kuşane veya saplı kara tavalara yerleştirilir, içerilerindeki şırlan yağ cızırdamaya başlayınca 15-20 cm çapında açılan mayalı hamurlar birer birer kızgın yağa bırakılır. Kabarıp kızaran bişiler alınarak önceden ıslatılmış yufkaların içerisine dört köşe, mektup zarfı misali, sarılır. Böylece hazırlanan bişiler kaplara istiflenerek en yakın komşudan başlayarak uzakta oturan hısım akrabaya kadar, kapı kapı, genç kızlar veya gelinler marifetiyle dağıtılır. Bu dağıtım esnasında da zengin fakir ayrımı yapılmazdı. Sadece recep ayının ilk perşembesinde dağıtılmasına dikkat edilirdi. Hatta bu âdetten bir de Konya atasözü doğmuştur:

“Namaz geçtikten sonra şırlan yağını başına dök/çal.”

Konyalı bu atasözünü zamanında yapılmayan geciktirilmiş işler için hâlâ kullanmaktadır.

Sade Konya’ya mahsus olmak üzere, Konyalı çocukların bir başka Namaz âdeti de şivliliklerdir. Eski Konyalıları göre bu âdet ve kelimenin, Hicrî 334/Miladi 945 tarihinde vefat eden ve büyük mutasavvıflardan olan Ebubekir Muhammed Şiblî’nin isminden geldiğini bir menkıbeye de yaslayarak ifade eder. Hikâyeye göre bu zat, bir



gece rüyasında Hazreti Peygamberimizin ana rahmine recep ayının ilk perşembe gecesini intikal ettiğini görür. Büyük bir sevinç içerisinde uyanarak bunu, oturduğu semtin bütün evlerine vararak “Şıblî!” nidasıyla müjdeliler. Her hane sahibi de bu müjde karşısında şükür ve mutluluk nişanesi olarak ona bir parça yiyecek verir. Bu hadisenin sonucunda bu âdet doğmuş ve çocuklar tarafından da sürdürülmüştür. Bu âdetin adı da zatın ismine atfen “Şıblilik>Şıvıllık” olmuştur (Konya’dan başka “şıvıllı” adıyla benzerine Karaman’da da rastlanılan bu âdetin kaynağı rivayeti de Konya ile aynıdır).

Oysa bu topraklar bizim olmadan bir asırdan fazla zaman önce rahmet-i Rahman’a kavuşan İmam-ı Şıblî ile bu âdetin uzaktan yakından ilgisi mümkün değildir. Bu, “halk etimolojisi” başlığıyla dil biliminin bir kolu olan uygulamanın tipik bir örneğidir. Kökenini ve anlamını bilmediği bir kelimenin etimolojisini, bildiği başka bir dille izah, halkımızın sıkça başvurduğu bir uygulamadır. Mesela dilimize Yunancadan geçen pırasa (prason) kelimesini, “bütün hastalıklara şifa” anlamı vererek Arapça “pür+hassa” kelimesiyle yorumlama gibi. Tekrar konumuza dönersek, muhtemelen Friglere dayanan bu âdetin adının Farsçadan geldiğini tahmin edebiliriz. Zira Farsça “şıvan (karışım) > şıvandan (karıştırmak)” yahut “şeb/şev “gece” kelimeleriyle şıvıllık’ı irtibatlandırmak mümkün görünmektedir. Diğer yandan Konya’nın Güvenç köyünden derlenen “kandil, mum ışığı” anlamlı “şıvli” kelimesi de kafada başka soruların kaynağı olmuyor değil.

Bu âdete gelince: Günümüzde de üç ayların, hususiyile Regaip Kandili’nin gelişini çarşı pazarda dükkân önlerine çıkmış gofret-bisküvi yahut çeşit çeşit çikolata şekerleme kutularından anlarız (Geçmişte bunların yerinde kırık leblebi, siyah kuru üzüm, leblebi şeker, akide veya peynir şekeri ile mevsim durumuna göre meyveler, meyve kuruları ve kakları olurdu). Konyalı, zenginlik-fakirlik gözetmeksizin, hâlince, şıvıllıklarını namazdan önce evlerinde hazır

bulundururdu.

Recep ayının ilk perşembe günü sabahını Konyalı çocuklar iple çekerler. Sabah olur olmaz kahvaltı yapma ihtiyacına bile gerek duymadan ellerine şıvıllık kese veya torbalarını (şimdilerde naylon poşet) alarak sokağa fırlarlar. Büyüklü küçüklü arkadaşlarıyla buluşan çocuklar, bütün evlerin kapılarını çalarak, kendine özgü basit ezgisiyle hep bir ağızdan bağırarak şöyle söylerler:



*Şıvli şıvli şıvırmış
Ergen oğlan bıvırmış
İki çörek bir börek
Bize Namazlık gerek*

veya:

*Şıvli şıvli şıvırmış
Erken kalkan/olan bıvırmış
İki çörek bir börek
Bize şıvıllık gerek*

Önceden hazırlanan şıvıllıklar, genellikle evin hanımı tarafından, kapı önünde çığırışan irili ufaklı çocukların kese veya torbalarına dökülür.

Konya’da Namaz âdetleri bu kadarla kalmaz. Mütedeyyin Konya halkının nazarında üç ayların önemini büyük olduğunu belirtmiştik. Üç ayların girmesiyle Konyalıların Namaz mübareği ziyaretleri başlar. Evlenip yuvadan uçmuş evlatlar yanlarına kendi çocuklarını alarak, tıpkı bayram ziyaretlerinde olduğu gibi, ebeveynlerini, hısım-akrabadan büyüklere ziyaret ederler. Onların Namazlarını tebrik ederler. Bu tebrik, “Namazın mübarek olsun” temennisiyle hassaten belirtilir. Bu ziyaretler sırasında anneler/kayınvalideler, evlat ve torunlarına zengin ananevi-mahalli yemekler ikram ettikleri gibi, yemekten sonra da evde bulunan bütün çerez ve meyve çeşitlerinden bir çetnevîr sofrası hazırlayarak şıvıllık ikramı yaparlar. Konya’da ebeveynin, hısım-akrabaların Namaz mübareğini ihmal etmek önemli bir kusurdur.

Günümüzde zayıflayan insanî ilişkilerin yanı sıra, başka yörelerden alınan göçler sebebiyle birtakım eski, ancak güzel âdetlerimiz kaybolur gibi oluyorsa da; hakiki Konyalıların mahalle ve hanelerinde hâlâ inatla sürdürülmektedir.

ŞİVLİLİK



Hatice TEKİN

Bizim oralarda üç aylar sırasıyla ilk^{(1)*}, orta^{(2)*}, büyük^{(3)*} namaz diye anılır. İlk namazın gelişini kutlamak için yapılan şenlik, bir gece öncesinde yapılan fener alayı ile başlar. Gelenek bugün de sürdürülmekte, lâkin çocukluğumda her şeyin tadı başkaydı. Genciyle, yaşlısıyla bütün şehir sokağa dökülüp o zamanlar pek az bulunan elektrik direklerinin altında toplanırdı. Gençler saklambaç, çelik çomak, köşe kapmaca, bezirgân başı ve aşık atmaca oynarken, sesine güvenenler de türkü ve mâniler söylerdi. Bir kişinin: “*Süpürgesi az olur / Gül açılır yaz olur / Ben yârime gül demem / Gülüm ömrü az olur...*” diyerek başladığı türküye, karşı tarafta ki: “*Süpürgesi yoncadan / Gayet beli inceden / Ben seni sakınıırım / Yerdeki karıncadan...*” diye karşılık verirdi. Yaşlıların da gençlerden kalır yanı yoktu. Ağzında diş kalmayan, beli bükük Zekiye Nine bile bastonunu sallaya sallaya: “*Tesbiğimin mercanı / Nerden aldı bu canı / Meramdaki bağları / Alır satar harcarım / Alim şaşkırttı beni beni / Aşka düşürdün beni beni...*” diyerek atışmaya katılırdı.

Yaşımın küçüklüğünden olsa gerek, fener alayında çok korkardım. Patlayan maytapların seslerini duymamak için kulaklarımı; yakılan devasa ateşlerin üzerinden çığlık çığılğa atlayan gençleri görmemek için de gözlerimi kapatırdım. Bir de ellerinde taşıyıp oradan oraya salladıkları meşaleler, küçücük zihnim için çok fazlaydı. Ben eğlencelerin daha çok fener kısmıyla ilgilenirdim. Her yıl yepyeni kâğıt fenerler alınır; dibindeki teneke yu-

vaya mumlar yerleştirilip önceden hazır edilirdi. Katlanmış halde bize gelen irili ufaklı fenerler açıldığında, kimisi üçgen, kimisi küp şeklini alırdı. En çok yuvarlak olanını sever, ona karpuz fener derdim. Gün içinde ağaçların, evlerin arasına incecik teller gerilirdi. Havanın kararmasıyla birlikte yüzlerce fener, ucundaki minik çengellerden bu tellere asılırdı. Hele bir de esinti varsa nazlı nazlı sallanıp boşlukta uçuyorlarmış hissi verirlerdi. O gece sokağımızdaki bütün evlerin, fenerlerden oluşan kollarıyla el ele tutuştuklarını hayal ederdim.

Ömürleri, içlerindeki mumun miktarı kadardı. O yüzden, fenerlerin en güzelini elimize alıp zamana karşı yürümeye başlardık. Aile olarak çıkılan yolculuk, komşuların, arka sokaktakilerin katılımıyla büyür, çığ misali diğer mahallelere akardı. Hep bir ağızdan söylenen türküler de bize eşlik ederdi: “*Budadım bağları yemedim üzüm! Pekmezi kaynatın gelirim güzün! Mektuba yazacak kalmadı sözüm! Mektubun dizine kakillerin yüzüne! Ne dedim de küstün nazlım benim sözüme...*” Mumları tükenirken kendisi de yanıp yok olan fenerler bize yürüyüşün bittiğini söylerdi.

Sabah olunca Konya'nın bütün çocukları şivliliğe çıkardı. O zamanlar şimdiki gibi poşetler olmadığından bu iş için özel olarak bezden dikilen keselerimizi boynumuza asar, en yakın komşuya varırdık. Hem kapıyı yumruklar, hem de şivliliğe özel manimizi bağıra bağıra söyledik: “*Şivli şivli şişirmiş / Erken kalkan pişirmiş / İki çörek bir börek / Bize namaz-*

(1)* İlk Namaz: Recep Ayı.

(2)* Orta Namaz: Şaban Ayı.

(3)* Büyük Namaz: Ramazan Ayı.



lık^{(4)*} gerek / *Şivliliiiiik...*” Komşular zaten bizi bekledikleri için hemen kapıyı açıp namazlıkları aramızda pay ederlerdi. En çok da kırık leblebi, leblebi şekeri, akide şekeri, peynir şekeri, kak^{(5)*}, kurabiye, çörek, içde ve dut, üzüm, kayısı, erik kurularıyla, incecik pestiller verirlerdi.

Bazen daha değişik şeylerin verildiği de olurdu. Mesela Zahide Teyze'nin verdiği namazlık mahallede tekti. Resimli tenek kutulardan çıkardığı iki bisküvinin arasına güllü lokum koyar, bisküvileri kırmadan biraz yassılıp bize uzatırdı. Bu çok değişik sandviçi kesemize koymaya kıyamaz, hemen oracıkta yalayıp yutar-dık. Bir de Sıdika Abla'nın evinden farklı şeyler alırdık, üstelik bir değıl iki tane birden. Kayınvalidesi Rukiye Teyze, her birimize renkli kumaş mendiller dağıtırdı. Şimdi artık kullanılmayan bu mendiller, o zamanlar bizim için çok değerliydi. Okula giderken zarf gibi katlayıp bir ucu görünecek şekilde siyah önlüğümüzün göğüs cebine yerleştirirdik. Sıramızda oturur, elimizi tırnaklarımız görünecek şekilde o mendilin üzerine koyardık. Öğretmenimiz her gün kontrol yapardı. Eğer tırnaklarımız kesik, mendilimiz temiz ve

ütülü, saçlarımız en az üç boğum örgülüyse ne âlâ, değilse vay halimize. Sıdika Abla'nın nereli olduğunu hatırlamıyorum lâkin memleketten geldi diyerek bize verdiği kuru incirleri ve onları yerken minicik çekirdeklerini çıtır çıtır ezişimi unutamam. Konya'da yaş incir bile bulunmazken, kurusunu nereden bilecektik? Güzel bir mendil ve yılda bir yediğimiz incirimizi alır, başka kapıya yönelirdik. Bize katılan diğer çocuklarla birlikte, uğuldayan bir arı kovanı gibiydik. Ev sahibinin gözünü korkutmamak için birkaç gruba ayrıldığımız olurdu. Ara sıra eve uğrar, dolan keselerimizi boşaltırdık. Sonra tekrar sokağa çıkıp ayaklarımızda derman kalmayana kadar kapı kapı dolaşırdık.

Bir seferinde annemle yengem de hazırlanıp bizimle birlikte şivliliğe çıktılar. Kömürle yüzlerine sakal ve bıyık yaptılar. Başlarına dedemin kullanmayıp tavan arasına attığı fötr şapkalardan; üstlerine ise babamların iş için giydikleri eski püs-kü kıyafetlerinden geçirdiler; böylece hırpani görünüşlü, iki erkek oldular. Hep birlikte komşumuz Sevim Teyze'nin kapısına vardık. Bizler verilen namazlıkları alır almaz, onlar içeri daldılar. Seslerini de kalınlaştırıp “Yavrum anam, yerim seni” gibi şeyler söyleyip Sevim Teyze'nin sağ-

(4)* **namazlık**: Şivliliğe çıktığında ev sahiplerinden çocuklara verilen hediye.

(5)* **kak**: Dilimlenmiş elma kuruşu.

nı solunu mıncıklamaya başladılar. Zavalılı kadın bir yandan annemlerin elinden kurtulmaya çabıyor; bir yandan da çığlık çığlığa bağırıyordu. Gelininin feryatlarını duyan Fahriye Teyze, eline aldığı bir oklavayla annelere saldırdı. Yer misin? Yemez misin? Annem “Fahriye Teyze ben Hasibe tanımadın mı?” diye bağırsa da o durmadan vuruyordu. Sonunda Sevim Teyze işin aslını anlayıp kayınvalidesini durdurdu da anneler daha fazla sopa yemekten kurtuldular.

Mahallenin en büyük, en güzel evine sıra geldiğinde, önünde bir müddet oyalanırdık. Sıkmanın^{(6)*} o güzelim kokusu bizi esir aldığında, derhal harekete geçerdik. Bu konağın kapısının önünde durmak bile keyif vericiydi. Ahşap oymalarının arasına gizlenen, kırmızı küçücük bir düğme çevrildiği vakit zil çalardı. Lâkin biz daha çok bir kadın eline benzeyen pirinç kapı tokmağını kullanırdık. Bu kapının rengini her zaman imrenerek seyrettiğimi hatırlıyorum. Adını bilemediğim için bir keresinde anneme sormuştum. O da pişmiş ayva rengi demişti. Bu kıymetli bilgiyi arkadaşlarımla paylaşırken, genelde adı biraz değişip pişmiş nar veya pişmiş elmaya dönerdi ama olsun, pişmişti ya.

Kapıyı, evde birçok beslemesi^{(7)*} olmasına rağmen muhakkak Müfide Hanım Teyze açardı. Bizi ayakta kapı önünde tutmaz, mutlaka içeri alırdı. Tahtası ovula ovula safran rengine dönmüş beş altı pay merdiveni çıkıp büyük mabeyine^{(8)*} geçerdik. Odayı çepeçevre saran, oturma yeri kırmızı halıyla kaplı, yastıkları ise bembeyaz dantellerle süslü sedire buyur edilirdik. Müfide Hanım Teyze, o yaşına rağmen güzel endamlı, tüy gibi ince, narin bir hanımdı. Her zaman alnını kapatıp kulaklarının arkasına sıkıştır-

(6)* **sıkma:** Katı un helvası.

(7)* **besleme:** Hizmet etmesi için yetiştirilen kız.

(8)* **mabeyn:** Evleri iki kısma ayıran, genellikle girişte bulunan büyük oda.

dığı çemberinin^{(9)*} uçlarını, göğüslerinin üzerine salardı. Genellikle büyüklerin yaptığı gibi “Oğlum”, “Kızım” diye değil; aksine her birimize tek tek adımızla hitap ederdi. O bize hatırımızı sorarken besleme kızı Fadik de, gümüş gömlekle küçük kadehlerde gül şerbeti ikram ederdi. Biz bu mis kokulu berrak suyu yudumlarık, Müfide Hanım Teyze de ya “Kalbine nurlar insin”, “İki cihanda aziz olasın” gibi iyi temennilerde bulunur; ya da “*Açılır hep çiçekler / Uçuşur kelebekler / Ne çiçek ne kelebek / Gönlüm hep onu özler...*” ve “*Duvarlı telli gelin / Gümüşten elli gelin / Buğulu gözlerinden / Sevdiğin belli gelin...*” gibi mâniler söylerdi.

Şerbetlerimizi hemen bitirmemeye gayret ederdik çünkü bu büyümlü hava kolay kolay bir daha ele geçmezdi. Fadik kadehlerimizi götürdüğü tepsiyi mutfağa bırakıp bu sefer daha büyük bakır bir sini ile yanımıza dönerdi. Pırıl pırıl kalaylı sininin ortası, tepeleme sıkma ile dolu olurdu. Bu altın sarısı, sıcak lezzetin tadını, nedense evimizde bulamazdık. Fadik’le birlikte Müfide Hanım Teyze de besleme çekerek önümüze gelir; tiril tiril elbisesinin kollarını tutarak siniden aldığı sıkmayı, sedef parlaklığındaki elleriyle avuçlarımıza koyardı. Bize lokumdan daha tatlı gelen bu lezzeti de ağır ağır yiyip misafirliğimizi uzatmaya çalışırdık. Bazen kapı çalınıp diğer mahalleden çocuklar konağa alınır, sedirde onlara da yer gösterilirdi. O zaman kıskançlık, sırnaşık bir kedi gibi aramıza dalıp her birimize iyice sürünürdü.

Müfide Hanım Teyze onlarla ilgilenirken, biz de bunu fırsat bilip etrafa göz gezdirirdik. Konağın pencerelerinde bulunan vitray camlar yüzünden mabeyinin loşluğuna, gökten mavili pembeli çiçek demetleri inmiş gibi olurdu. Ortada kış aylarında gürül gürül yanan, lacivert çini bir soba dururdu. Ayakları pençe şeklindeydi. Önündeki kapağında gümüş bir

(9)* **çember:** Yemeni, yazma, başörtüsü.

kafes pırl pırl parlardı. Üzerindeki beyaz papatya motiflerinden birkaçı bozulduysa da, güzelliğinden bir şey kaybetmemişti. Müfide Hanım Teyze bu sobayı, denizde ölen kaptan kocasının, ecnebi memleketlerden getirdiğini gururla söylerdi. Lâkin denizi bile görmeyen bizler, denizciliğin de anlamını bilmez, iyi bir şeydir herhalde deyip geçerdik. Ecnebiliğin ne olduğunu ise “Alamancı Sülüman'ın” evlenip getirdiği “Sarı Gelin” de görmüştük. Anladığımız kadarıyla masmavi gözler, sapsarı saçlar; bir de konuşmaları anlamayıp “Ya, ya” diye kafa sallamak, ecnebiliğin gereği idi. Konakta gördüğümüz izzet ve ikramın da bir sonu vardı elbet. Müfide Hanım Teyze yine kapıya kadar gelip uğurlardı bizi. Bir dahaki sefere diyerek, boynunu bükük ayrılırdık oradan.

Biz sokakta şivlilik toplarken, evlerde de bişi^{(10)*} hazırlama telaşı yaşanırdı. Günler öncesinden açılıp saç üzerinde kurutulan şebitler^{(11)*}, su serpilerek yumuşatılır; bohça şeklinde katlanarak hazır bekletilirdi. Sonra hamur yoğrulup ufak bezeler yapılırdı. Ocaktaki kuşaneye^{(12)*}, sadece bugüne mahsus kullanılan şırlan yağı^{(13)*} dökülürdü. Bu yağın, hamura



ayrı bir lezzet verdiği söylenirdi. Tabak büyüklüğünde açılan bazlamalar, cızırdamaya başlayan yağda kızartılır; sıcak sıcak şebitin içine konup üzeri örtülürdü. Başkasından duysam “Şebiti hamur, bazlaması hamur, olur mu böyle şey?” derdim ama tadılmaya değer bir lezzettir. Artan şırlan yağı boşa verilmez, kaygana, lokma veya sıkma yapılırdı. Akşam olmadan hazır edilen bişiler, konu komşuya hemen o gün dağıtılmayıp çünkü ertesi güne kalırsa el âlem derdi ki: “Namaz geçtikten sonra, şırlan yağını başına çal”

(10)* **bişi**: Şebit arasına konan bazlama.

(11)* **şebit**: Yufka.

(12)* **kuşane**: Tava.

(13)* **şırlan yağı**: Susam yağı.

Aczimin Giryesi



Vefâ ve para...

İnsanı insan yapan vefâdır, o ne büyük nimet.
Olur mu vefâkâr dostu sahip olmak gibi devlet?
Lakin, bu gün görmüş fakirden sana bir hatırlatma:
Parayı çok sevende vefâ olmazmış, aman dikkat...

Ahmet Sevgi

SALNAMELER -3

1288/1871- 1290/1873 YILLARI

SALNAMELERİNDE KONYA



Mehmet Ali UZ

Konya Salnameleri sadece Konya ile ilgili değil, o dönemlerde Konya'ya bağlı Antalya Mersin, Niğde, Nevşehir ve Isparta illeri ve kazaları ile de ilgilidir.

4. 1288/ 1871 yılı Salnamesi

Konya Valisi Müşir Ahmet Tefik Paşa'dır. Önceki yıllarda olduğu gibi Sadiye Medresesi müderrisi Mehmet Said Efendi'nin müftülüğü devam etmektedir. Belediye Başkanı ise Mehmet Ağa'dır.

Konya Rüştüye Mektebi muallim-i evveli müderris Hafız Mustafa Vehbi Efendi'dir. Mektepte üç muallim daha görev yapmaktadır.

Maarif Komisyonu Ali Suat Bey başkanlığında, müderris Hocazade Mehmet Efendi, Hüseyin Çelebi, Müderris Kaşif Efendi, Hacı Fasih Efendi (Sonra Konya belediye başkanı) vs.den oluşmaktadır.

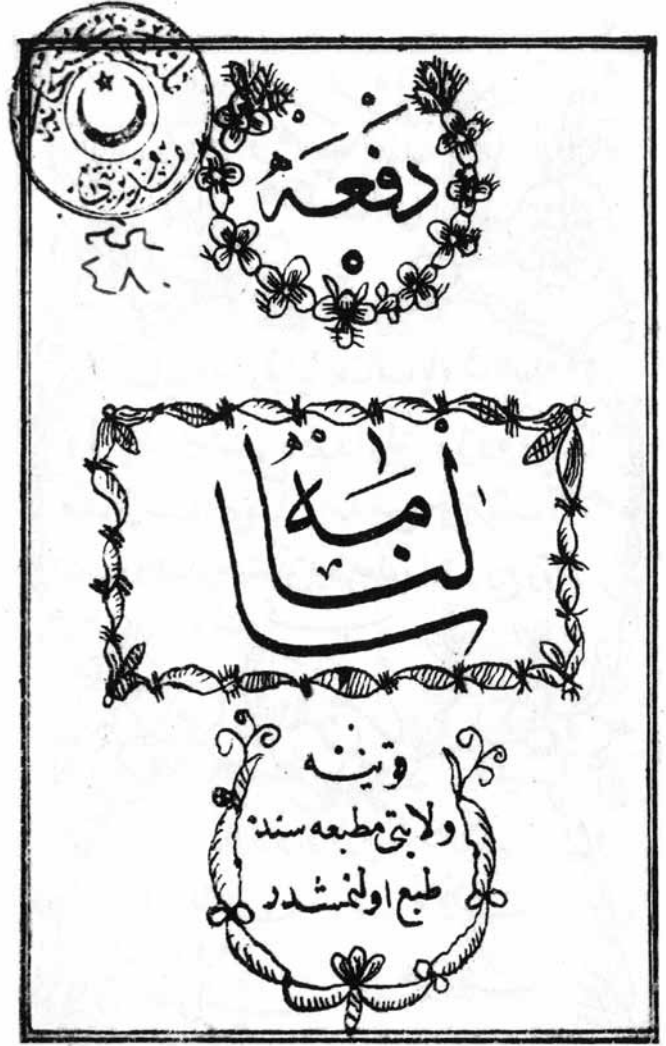
Konya ile ilgili olarak da şu bilgiler verilmektedir:

Konya'da, 7.440 hane, 272 meydan, 1.176 dükkân, 7 han, 25 kahve, 11 fırın, 4 çifte hamam, bir adet müceddeden bezzazistan, 180 mağaza, 11 debbağhane, bir tahmis, 2 eczane, 44 cami-i şerife, 147 mescid-i münife, 36 medrese, 51 mekâtib-i sibyan, 31 tekke, Hazret-i Mevlâna'dan başka 32 türbe, 35 kabristan, bir imaret, 2

adet kışla, bir depo, bir kalhane, bir talimhane, bir rüştiye mektebi, bir telgraf ve posta ile menzilhane, 9 bulgur, 2 tahin imalâthanesi, 4 kırıış, 4 salhane, 21 değirmen, yedi köprü, 2.693 yaylak, 4 çiftlik, 4 kal ocağı, 84 ahır, 25 develik, 3 güherçile ocağı, 2 çoban ağılı, üç hayvan kışlağı, 71 çeşme, 28 kuyu ve 5 sebil, 16 şadırvan, 12 su musluğu, 12 su terazisi, 2 sarnıç, 2 buzhane, 3 tuğla ocağı, bir kiremit ocağı, bir testi kârhanesi, 3 kilise, 5.642 bağ, 325 bahçe, 7.934 tarla, 85 fidanlık, 113 yoncalık, 35 çayırılık, bir kavaklık, altı meşelik, 16 harman ve 17 mer'a vardır. Bu yıl bir de sanayihane inşa edilmektedir. Bundan sonra da Konya'da metfun önemli bazı şahsiyetlerin türbelerinden bahsedilir.

Geçen salnamede olduğu gibi bu yılki salnamede de Konya Vilayetinde bulunan kurânın nahiyeye ve nahiyenin kazaya ve kazanın elviyeye ve livanın vilayete olan bud ve mesafesiyle miktar-ı nüfusu ve hane ve esamisini mübeyyin cedvel'i geniş bir yer tutmaktadır

Buna göre, Hocacıhan; 315 nüfus ve 140 haneden, Sarayköyü; 107 nüfus ve 35 haneden, Vadi-i Meram; 781 nüfus ve 323 haneden, Durunday; 67 nüfus ve 27 haneden, Çalıklı; 97 nüfus ve 51 haneden, Hatunsaray nahiyesi; 173 nüfus ve 56 haneden ibarettir. Bu bölümde merkeze bağlı pek çok



köyün nüfus ve hane sayısı verilir.

Salnamenin sonunda da 1287 yılı hayvan ve arazi miktarları cetvel olarak verilir. O yıl Konya'da, 708 manda (erkek manda hariç), 10.788 öküz, 49.409 inek, 966.198 dişi koyun, 64.341 koç, 443.974 kuzu, 14.174 deve, 43.283 arı kovani vs. vardır. Orman miktarı 56.859 dönüm, mera ise, 517.964 dönümdür. Bütün hayvan, mahsulât ve arazi durumları teferruatlı bir şekilde verilmiştir. Verilen rakamların geçmiş ve gelecek yıllarla hatta zamanımız rakamları ile mukayese edilebilmeleri bakımından son derece önem arz

ettiği aşikârdır.

Salname 222 sayfadan ibaret olup Konya Vilâyet Matbaası'nda basılmıştır.

5. 1289/1872 Yılı Salnamesi

Konya Valisi Vezir Osman Paşa (salnamenin sonunda tashih edilmiştir), belediye başkanı yine Mehmet Ağa'dır. Mehmet Said Efendi'nin müftülüğü devam etmekte, Maarif komisyonu hemen hemen aynı şahıslardan oluşmaktadır.

1872 yılı Salnamesi'nde bir önceki yıl verilen bilgiler aynen verilmiştir. Yalnız bu salnameye Mahsulât-ı Sınaiyesi başlığı altında

kısa bir bölüm eklenmiştir. Buna göre Konya'da o dönemlerde kahve değirmeni, tabanca, mikras ve kalemtırış imal edilmektedir. Bu salnameye hayvan ve arazi miktarları cetveli konmamıştır. Son sayfada tashih ve ilave eklenmiştir. Salname 204 sayfadan ibarettir.

Son sayfayı oluşturan tashih ve ek bölümünde vali-i vilâyet olarak vezir Mehmet Halis Paşa gösterilmiştir.

6. 1290/1873 Yılı Salnamesi

Konya Valisi Takiyyüddin Paşa (Son sayfada tashih edilmiştir), belediye başkanı Hacı Şerif Efendi'dir. Yine Mehmet Said Efendi Konya müftüsüdür. Maarif komisyonu üyeleri yine aynı şahıslardır. Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da Konya ve Konya'ya bağlı yerlerde görevli personelin Dâhil-i Vilayette Bulunan Asâkir-i Redife Ümra ve Zâbitan ve Vilâyet Suvari ve Piyade Asker ve Zabitan Alayı personelinin isimleri verilmiştir.

Menafi' ve Ziraat Meclisi kurulmuştur. Başkanı Mahmut Bey'dir. Müderris Dedezade Mustafa Efendi meclisin üyelerindedir.

Salnamede Konya ile ilgili bölümde, Konya'nın coğrafi konumu hakkında bilgi verildikten sonra geçen yıl verilen bilgilerin tekrar edildiği görülmektedir. Yalnız medrese sayısı 36'dan 38'e yükselmiştir. İki yıl önce 11 olan fırın sayısı 31'e, iki olan eczane sayısı da 6'ya yükselmiştir. Vilâyette beş de kütüphane vardır. İlk defa Mekteb-i Sanayi'nin adı verilir. Demek ki, Sanat Okulu bu yıllarda kurulmuştur.

Salnameler içerisinde en hacimli salnamelerden birisi bu salnamedir. 215 ana sayfa ve 100 ek sayfa-



dan ibarettir. Ek sayfalarda Konya ve Konya'ya bağlı il ve ilçelerdeki kütüphaneler ile bu kütüphanelerde mevcut kitapların tek tek isim ve adetleri verilmektedir. Konya'daki kütüphaneler, Dergâh-ı Hazret-i Mevlâna, Sadreddin-i Konevî, Yusuf Ağa, İplikçi Camii, Zincirli Medrese, Hacı Ömer Efendi (Akşehir'de) ve Hadimî merhum (Hadim'de) kütüphaneleridir.

Salnamenin tashih ve ek bölümünde Konya valisi Müşir Ahmet Esad Paşa gösterilmiştir. İki yıl üst üste yapılan bu tashih dikkat çekicidir.

(Devam edecek)



KARAPINAR KÖY VE YAYLALARINDA YOK OLAN SU KÜLTÜRÜ

Su hayattır. Susuz hayat düşünülemez. Su kültürü; toplumların buldukları coğrafyaya göre ve imkânlarıyla paralel olarak değişen bir yapıya sahiptir.

Karapınar, coğrafi bölge itibarıyla yerüstü su kaynakları olmayan bölgedir. Yerüstü su kaynakları olmayan bölgelerde su kuyuları su kültürünün merkezini teşkil eder. Karapınar köyleri ve yaylalarında da su kuyuları kültürün merkezi olmuş ve kuyuların bulunduğu yerlere göre, şekilleri ve su çıkarma yöntemleri değişmiştir. Kuyulara genel olarak değerlendirecek olursak; kuyuların adlarına bir bakalım. Genellikle yaylalarda bulunan kuyular, Aylan kuyularıdır. Bir kısım yaylalarımızda su kaynağına merdivenle inilerek su alınan merdivenli kuyular vardır. Genellikle meralarda ve yol kenarlarında inşa edilen (açılan) çingirak kuyu, yaylalardan geçmeyen yol kenarlarına konulan su sebilleri ve dağlık bölgelerde, kışın ya-

ğan yağmur ve kar sularını toplayıp yazın kullanılan sarnıçlar şimdilerde yerlerini daha modern kuyu ve çeşmelere bırakmıştır.

Unutulan veya devrini tamamlayan bu kuyuların hikâyelerini anlatalım.

Aylan Kuyusu: Aylan kuyusu; yaylalarda veya ağılların yanında hayvanları sulamak için açılan kuyudur. Yeryüzüne yakın olan su kaynağına ulaşmaya kadar kuyu açılır. Açılan kuyu genellikle silindirik şeklinde açılır. Su bollaşana kadar kazılır. Birçok yerde 25-30 metre bazen 60-70 metreye kadar derinliği olur. Kuyu kazıldıktan sonra suyun toplandığı yerin hemen üstünden sedir veya katran ağacından hatıl atılır ve bunun üzeri taşla örülür. Kuyunun çevresi taş seki ile yükseltilir. Ve kuyu ağzına bilezik taşı dediğimiz daire şeklinde bir taş oturtulur. Bu işlemden sonra bastırılan denilen iki sağlam ağaç sağlam soluk sıkıca yerleştirilir. Bu ağaçların baş kısımları delinerek sağlam bir demir boru yerleştirilir. Bu sopaya makara (bekera) geçirilerek düzenek hazırlanır. Suyu kuyudan çıkarmak için genellikle meşin kova kullanılır ki bu kova sığır derisinden yapılır. Bir kasnak etrafına meşin sırimla dikilir ki. Buna "kova dirime" denir kovanın kulpuna yeteri kadar uzunlukta urgan bağlanır, buna da "düzen" denir. Su çekme işi eşek veya atla yapılır. Su çekmeye "suvat çekme" denir. Suyu çeken eşeğe "aylan eşiği", eşiğin kuyu ile son nokta arasında gidip geldiği, çukurlaşmış yola "aylan yolağı" denir. Su ile dolan kova eşiğin son noktaya varması ile kuyunun başında kovayı tutan kişi "gel" der. Eşek birkaç met-

Kadınhanı-Başkuyu kasabasında aylan kuyusu



re gelerek kovanın havuza dökülmesini sağlar ki buna “baş alma” denir. Daha sonra kova tekrar dolmak üzere kuyuya salınır ve böylece baş havuz denilen büyük havuz (100-150 kovalık) dolduruluncaya kadar devam eder. Baş havuzun üstü kapalıdır, ekli olarak hayvanların rahatça su içebileceği seviye de sıralı havuzlar vardır. Baş havuzun yanında içme suyunun alındığı bir de küçük havuz (çözden) vardır. Kuyu bir aileye ait ve hayvan sürüsü de fazla ise suvat çekmek için, bir eşek, suvat binicisi ve baş alıcısı sürekli bu işi yapar. Şayet kuyu tüm yaylaya ait ise suvat çekme işi sıra ile yapılır ki; buna da “keşik” denir.

Merdivenli Kuyu: Merdivenli kuyular genellikle Roma ve Bizans dönemlerinden kalma kuyular olup, bilhassa Devrent Yaylası ve Merdivenli köyü civarında vardı ve en son örneği Devrent yakınında, Devrent’in kuzeydoğusunda idi. Sahip çıkabilecek eşsiz bir örnek olurdu. Merdivenli kuyularının özelliği; kuyu kazılır ve genellikle kuyunun güney tarafından suya erişinceye kadar taştan merdiven yapılır. Giriş kısmına taç kapı diyebileceğimiz bir kapı yapılır. Merdivenlerin suya eriştiği yerde sedir veya katrandan yapılan hatıl veya bir son basamak yapılır. Su ihtiyacı olan kişi merdivenlerden suya kadar iner, orada bulunan kova ile suyu alır yanında taşıdığı kaba doldurarak ihtiyacını giderir. Bu kuyularda su almak için fazla kişiye ihtiyaç yoktur. Çıngıraklı kuyu ile merdivenli kuyuların birleştiği kuyularda olurdu; Karapınar’dan Yenice köyü Apak Yaylası’na giden yol üzerinde Sarı Ağanın Kuyusu böyle bir kuyu idi.

Çıngıraklı Kuyu: Bu kuyular genellikle meralar ve yaylalar dışından geçen yollar üzerine kazılır. Çıngırak iki ağaç üzerinde ortadan geçirilen bir destek üzerine genişçe bağlanmış bir hareketli bir ağaç, (seren ağacı) ağacın bir ucuna kova ve urgan bağlanır, öbür ucuna da bir ağırlık bağlanır. Bu düzenle tek bir kişi kuyudan su çıkarabilir. Bu kuyularda yayla ve köylere elektriğin gelmesi ile tarihe karış-

mış, şimdilerde tek tük yol kenarlarında kalıntılarını görmek mümkündür.

Sebiller (Hayrat): Suyun kıt olduğu yıllarda, genellikle köy veya yaylanın ileri gelenleri yol kenarlara gelip geçen yolcuların faydalanmaları için yaptırılırdı. Kerpiçten veya taştan ağız yol tarafına bakacak şekilde bir gölgelik yapılırdı. İçine bir veya iki küp, küplerin başına da birer maşrapa konur. Sebiller, yaptırılanları tarafından belirli aralıklarla kontrol edilerek sürekli su bulundurulurdu. Bu gelenek de bugün yok olmuştur.

Sarnıç: Genellikle dağ köylerimizde sarnıç yapılırdı. Kışın yağın kar ve yağmur suları buralarda toplanır, suyun kıt olduğu yaz aylarında sarnıçlarda biriken sulardan bütün köy halkı faydalanır. Bugün hâlâ sarnıçların kalıntılarını köylerimizde görmek mümkündür. Sarnıçlara taş merdivenle inilir.

Anlatılan su kültürü elektriğin küçük yerleşim birimlerine kadar gelmesiyle yok olmuştur. Ama buralar elektrikli kuyular ve çeşmelere kavuşmuşlardır.

Kaynak Kişiler:

Rasih Özdemir (Karapınar, 1931), Veysel Zengin (Karapınar, 1928), Mahmut Zengin (Karapınar, 1946).





ŞİİR ÜZERİNE

Şiir, duygu ve heyecanları, güzellikleri, seslerin uyumundan ve ahenginden faydalanarak etkili bir şekilde anlatma sanatıdır. Şiir, insanlık tarihi ile aynı yaşıttır. İlk şiiri Hz. Âdem söylemiştir. Oğlu Hâbil'i diğer oğlu Kâbil öldürünce Hz. Âdem çok üzülür ve duygularını manzum olarak dile getirir.

“Beldeler ve üzerindeki de-ğişti. Yeryüzünü kötü bir toz (bulutu) kapladı. Güzel yüzün tebesümü azaldı. Öldürülerek mezara konulan oğlum Hâbil'e yazık! Kâbil, Hâbil'e ölümü tattırdı. Vay başıma gelen! Güzel(oğlumu) yitirdim. Peygamberin oğlunun suçsuz olarak ölümü kalbimi yaraladı.”⁽¹⁾

İlk insandan bu zamana kadar insanlar duygu ve düşüncelerini konuşarak ifade etmişlerdir. Bu konuşma her zaman aynı olmamıştır. İnsanlar duygularını, hayallerini, sevinç ve üzüntülerini günlük konuşma diliyle değil de edebi bir dille ve uyumlu sesleri bir araya getirerek daha farklı ve etkileyici bir şekilde de dile getirmişlerdir. İşte bu edebi bir dille söyleyişin ve ahenkli seslerin bir araya getirilmesi neticesinde şiir ortaya çıkmıştır.

İnsanoğlu yazıyı icat etmediği dönemlerde bile şiir söylemiş ve bu şiirler sözlü gelenekte uzun zaman yaşamış, yazının icadından sonra da yazıya geçirilmiştir. İlk söyleyicisi olan Hz. Âdem'den bu zamana kadar şiir, usta şâirlerin elinde en güzel edebi tür olma şerefini kazanmıştır.

Şiir, sadece ahenkli seslerin uyumundan doğmaz. Bir araya toplanan bu ahenkli seslere şiir diyebilmemiz için aynı zamanda insan gönlüne hitap etmeli ve insan da haz ve heyecan uyandırmalıdır. Bir şiir, içerisinde ses uyumu, ölçü, duygu ve heyecan barındırmıyorsa o şiir değildir. Bunlardan biri bile eksik olsa gerçek şiir lezzetini vermez yazdıklarımız. Şöyle somut bir örnek verelim. Çok nefis bir yemek pişirmek istiyoruz. Patatesi, soğanı, eti tencereye koyduk ve güzelce pişirdik. Güzelce pişirdik ama gel gelelim tuz koymayı unuttuk. Tuzu koymayınca yemeğin lezzeti diye bir şey kalmadı ortada. Patates de, soğan da, et de ziyan oldu gitti. Artık o yemekten tat alma çok zor bir hâl aldı. Şiir de böyledir işte. Kafiye, redif, ölçü, duygu, edebi bir dil ve diğer ahenk unsurları ile duyumsuz bir lezzet verir. Bunlardan birini şiirden çıkarırsak tuzsuz aş benzer şiir.

Toplum olarak modayı yakından takip ettiğimizi düşünüyorum. Son zamanların modası da

1. (1)Bu konuda geniş bilgi için bkz:
 - a) Haşmet: *Senedü's-Şuarâ*, İst. 1287, s. 10-11.
 - b) Mehmed Kutsi Efendi: *Mir'ât-ı Kâinat*, c. 1, Bulak 1258, s. 62-63.
 - c) Lâtîfî: *Tezkire-i Lâtîfî*, İst. 1314, s. 8-9.
 - d) Âşık Çelebi: *Meşairu's-Şuarâ*, İst. Üniv. Ktp. TY. No:2406 v.4a.

şiiir yazmak... İnsanlarımız meşhur olmuş bir takım kişilere imrenip meşhur olma gayesiyle şiiir yazmaya başladılar. İlgi gören şiiirden ziyade şair... Amaç şiiir ortaya koymak değil de şâir olmak. Şiiir yazmadan nasıl şâir olunur? Aslında burada amaç meşhur olmak... Bu yüzden gerçek şiiiri benimseyip gerçek şiiir yazmak yerine meşhur kimseleri örnek alıp meşhur olma gayesiyle tutuyoruz kalemi. Kalemi tutuyoruz da keşke yazabilsek. Karalıyoruz sadece. Son dönemde yaygınlaşan bu şiiir yazma geleneğine ne sayfa karalamak diyorum. Küstahlığımı bağışlayın. Karalıyoruz çünkü yaptığımız beyaz sayfalar üzerine siyah lekeler kondurmadan başka bir şey değil. Bu karalama nasıl oluyor diyorsanız kısaca anlatmaya çalışayım o şiiirleri tanıdığım kadarıyla. Bu şiiir yazma modasını takip edip meşhur olmaya çalışanlar beceriksizlikten midir, kolaya kaçmaktan mıdır bilinmez kuralsızlığı kendilerine kural ediniyorlar. Kafiye, redif, ölçünün şiiiri esir aldığını iddia bütün ahenk unsurlarına sırt çevirip serbest tarzda yazmayı yeğliyorlar. Konunun daha önemli olduğunu savunup başlıyorlar yazmaya. İlk satırda dört beş kelime var. Ne güzel keşke böyle devam etse; ama nerde... İkinci satırı "ve, ama" gibi edatlar oluşturmuş. Üçüncü satır, dördüncü satır böyle zikzaklar çizerek devam ediyor. Ölçü yok, kafiye yok, ahenk yok. Bunlar olmadığı gibi duygu, heyecan ve insana haz veren herhangi bir şey de yok ya da ben göremiyorum. Ama bütün bu eksikliklere rağmen ortaya çıkan ürünün şiiir olduğunu düşünüp kendisine şâir sıfatını yakıştıranlar da az değil. İşte böyle öksüz şiiirler doldurur oldu kitaplarımızı. Genç-

lerimiz de onları okuyup sonra da onlar gibi yazar oldular.

Öksüz şiiirleri örnek alıp, şiiiri böyle zanneden bir neslin yazdıkları nasıl olur?

*Sepet sepet yumurta
Sakın beni unutma
Unutursan küserim
Mektubumu keserim*

Türünden şeyler olur herhalde. Aslında bu dörtlüğe de haksızlık etmemek lazım. Burada bile bir ses uyumu var, gönle olmasa da kulağa hoş geliyor. Ama meşhurluk gayesiyle yazılan şiiirler ne gönle, ne göze, ne de kulağa hitap ediyor. Bu tarzda yazanlar için birinci planda konu var. Birinci plana aldıkları bu unsur bence son planda olmalı. Şiiirde önemli olan öncelikle dil ve üsluptur, ahenktir, ölçüdür, kafiye-dir. Bunlar yok sayılıp konu ön planda olursa ortaya çıkan ürüne düz yazı demek bile zor olur. Aynı konular yıllarca birçok insan tarafından tekrar tekrar işlenmiştir. Ancak biz onları okurken hepsinden aynı derecede etkilenmeyiz. Bazılarına suratımızı buruştururken, bazılarına da şâirinin kalemine sağlık deyip gönülden gülümseriz. Aslında şiiir yazanın amacı kalemine sağlık dedirtebilmek olmalı. Maksudı başka şeyse yazmasın daha iyi.

Şiiiri şiiir yapan her şeyden uzak olan şiiirlerin şâirleri belki de gerçek şiiiri tanımadıkları için böyle yazıyor olabilirler. Bakın bu konuda Abdurrahim Karakoç ne diyor: "Şiiir bir cennet bahçesi, girmeyene anlatılmaz. Cennet nedir, bahçe nasıl görmeyene anlatılmaz." Şâir haksız mı? İnsanlarımız gerçek şiiirden haberdar olmadıkları için böyle yazıyor olabilirler.

Gerçek şiiiri tanımadan yazan

Sarıkamış Çiçekleri

Kucak kucak, demet demet
Sarıkamış çiçekleri
Hepisinin adı Mehmet
Sarıkamış çiçekleri

Siz doksan bin fidandınız
Birin birer budandınız
Yurda kurban adandınız
Sarıkamış çiçekleri

Yeriniz Allahuekber
Su verir her gün melekler
Dört mevsim vatanı bekler
Sarıkamış çiçekleri

Kardan beyaz süttan aklar
Sizi selamlar bayraklar
Resulullah sizi koklar
Sarıkamış çiçekleri

Toplanır cennete gider
Ne gam kalır ne keder
Güller size gıpta eder
Sarıkamış çiçekleri

Ataroğlu'm yolmaz sizi
Hak yaratmış ölmez sizi
Koklamayan bilmez sizi
Sarıkamış çiçekleri

Arif Olan Anlar

Kocaman fillere bulunmaz tünek,
Süt verir ya fazla yatıyor inek.
Küçük bir çukura düşerse sinek,
Bakın ben ummanda yüzerim dermiş.

Kimler dinlemez ki figanı hoşsa,
Asalette yoksa evvelden boşsa,
Karga tesadüfen gülşene düşse,
Bülbül gibi şarkı dizerim dermiş.

Hırsızlık, kan varmış bit'te, kenede,
Ufak tefek kursa bakma gene de,
Tosbağa bir metre gitse senede,
İstesem dünyayı gezerim dermiş.

Yarasa çıkarmış ışık sönmüce,
Baykuş viranede gezer ömrünce,
Deve kuşu başı kuma gömünce,
Görmezler düğümü çözerim dermiş.

Kendini bildirir yetmiş kez günde,
Deve katarının gider önünde,
Eşek diyormuş ki adım üstünde,
Fazla yem görürsem azarım dermiş.

Ataroğlu lafin sonuyla ilki,
Cesarete sıfır korkmayan o ki,
Sinsice iş yapan dağdaki tilki,
Kalleşliğe fazla kızarım dermiş.

insanlarımıza bir de şu yönden kızıyorum. Serbest tarzda yazmayı şiire yenilik getirmek olarak görüyorlar ve kafiyeli, ölçülü yazılan şiiri kötülüyorlar. Yazdıklarıyla kendilerini yeniliğin öncüsü sayıyorlar ve kendi yazdıkları ile alakası olmadığı için de eski şiire çamur atıyorlar. Bunu gerçek şiiri tanımadıkları için yaptıklarını daha önce söylemiştik. Zaten tanısalar eski şiir- yeni şiir diye bir sınıflama yapmazlar. "Eski Şiir" diye adlandırdıkları şiirin adı "Klasik Şiir" olur ancak. Klasik Şiiri tanıyan kişi, o beyitlerdeki ahenge, uyuma, duygu deryasına nasıl hayran kalmasın. Böyle hayranlık olur da Klasik Şiir karalanılır mı? Dedik ya Klasik Şiir o. Lezzetini yitirmeyen, hala ilk günkü hazla okunan şiir o. Ancak Klasik Şiiri tanımadığımız ve sırf kendi yazdıklarımızı şiir olarak göstermek için Klasik Şiire iftiralar yağdırıyoruz. Klasik şiir, ölçünün, kafiyenin esiriymiş, böyle esaret altında şiir olmazmış, anlaşılmazmış. Bir sürü söylenti. Sonunda gerçek bir şiir ortaya çıkacaksa bırakın şâir esir olsun kafiyeye, ölçüye kime zararı var bunun. Keşke bütün esirlikler böyle olsa. Anlaşmazlığına gelince aslında Klasik Şiir anlaşılmaz değil biz anlamıyoruz. Elbette ki anlamadığımız noktalar olabilir ancak biz hepsini anlamamakta diretiyoruz. Onu okuyup anlamak için çaba göstermeden anlaşılmaz damgasını yapıştırıyoruz. Bana sorarsanız Klasik Şiir bu iftiraların hiçbirini hak etmiyor. O, sevilerek okunmayı ve Türk Edebiyatının baş tacı olmayı hak ediyor. Ona hak ettiği gibi davranırsak biraz da olsa şâirlerine olan vefa borcumuzu ödemiş oluruz.

Ben sizlere gerçek şiiri tarif edemem buna gücüm yetmez. Ancak nelerin şiir olmadığını söyleyebilirim. Onu da gücüm yettiğince anlatmaya çalıştım. Meşhurluk gayesiyle, duygudan uzak, mısraları zikzaklar çizen, kafiyeyi, ölçüyü hiçe sayan hiçbir şey şiir olamaz. Şiir ne özentî için, ne de şöhret için yazılır, şiir yine şiir için yazılmalıdır. Yazana da şâir diyeceksek o da bize şiirinin şiir olduğunu yine şiirinde ispatlamalıdır.